

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

disciplines in the professional training of future teachers]. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8144/Avramenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Accessed 04 Oct. 2023). [in Ukrainian].

2. Bozhko, L.V. Profesiiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv tekhnolohii i kreslennia u konteksti kompetentnisono pidkhotu [Professional training of future teachers of technology and drawing in the context of the competence approach]. Available at: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6902/1/BOZHKO.pdf>. (Accessed 04 Oct. 2023). [in Ukrainian].

3. Kompetentnistnyi pidkhid [Competency approach]. *Wikipedia – the free encyclopedia*. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4. (Accessed 04 Oct. 2023). [in Ukrainian].

4. Kompetentsiia [Competence]. *Wikipedia – the free encyclopedia*. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F>. (Accessed 09 Oct. 2023). [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [On the approval of the State standard of basic and full general secondary education]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1392. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>. (Accessed 04 Oct. 2023). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.10.2023

УДК 373.3.017:172.15]:37.012(045)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290062>

Віталій Демченко, аспірант

Хмельницького національного університету

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

На підставі розроблення схематичної основи матеріальних та ідеальних форм вияву національної ідентичності й за допомогою визначення відповідних істотних ознак обґрунтовано авторську класифікацію педагогічних засобів її формування у молодших школярів, що охоплює семіотичну, історіографічну, літературну, мистецьку, фольклорну, ігрову та фізкультурно-спортивну групи. Доведено, що використання цих засобів сприяє виконанню аксіологічної, пізнавальної, морально-етичної, естетичної, індигенізаційної, розвивальної й оздоровчої освітніх функцій початкової школи.

Ключові слова: національна ідентичність; молодші школярі; вчитель початкової школи; педагогічні засоби; класифікація; істотна ознака.

Рис. 1. Таб. 1. Літ. 12.

Vitalii Demchenko, Postgraduate Student,

Khmelnytskyi National University

CLASSIFICATION OF PEDAGOGICAL INSTRUMENTS OF FORMATION OF NATIONAL IDENTITY OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

The article proves the possibilities for expedient and opportune solving the problem of national identity formation among younger pupils within the present social and cultural conditions. Proceeding from the developed outlined basis of material and perfect forms of the Ukrainian national identity display (environmental, artistic, symbolic, domestic, entertaining, on-screen, broadcast, historiographical, digital) and together with the determination of the appropriate significant features, the authorial classification of pedagogical instruments of its formation among younger pupils is justified; it includes semiotic (visual, sound, verbal and kinetic importance), historiographical (printed, multi media, museum and exhibition information content), literary (book, auditory and digital genre representations), art-oriented (musical, song, choreographic, fine arts-oriented and theatrical artistic imagery), folklore-oriented (ethnic, family and religious rituals), game-oriented (simulation, entertaining and educational imitability) and based on physical education and sport (national, domestic and physical activity) groups. It is proved that a complex implementation of these instruments by a primary school teacher is aimed at performing axiological (ideological and organizational association of a children community based on the feeling of belonging to the Ukrainians), cognitive (consideration of the historical and cultural origins of the Ukrainians), moral and ethical (development of the national standards of behavior), aesthetical (adoption of the ideals of the spiritual experience beauty of the people), indigenization-oriented (involvement into reviving, preserving and enhancing ethnical culture), developing (a harmonious development of a personality considering the national worldview positions) and health improving (mind and body strengthening based on the national principals of physical activity) functions of an educational affairs.

Keywords: national identity; younger pupils; a primary school teacher; pedagogical instruments; classification; a significant feature.

Постановка проблеми. Проблема національної ідентифікації молодого покоління в усі часи, а особливо тепер, коли

Україна потерпає від терористичної агресії Росії, є надзвичайно актуальною. Це пов'язано з тим, що в період становлення незалежності для більшості ді-

тей, підлітків і дорослих людей властивими були переважно дифузні (невизначеність образу “Я”) та зовнішньо зумовлені (вплив оточення на вибір цінностей) ідентичності. Поступово цей чинник підсилювався через маргінальні настрої населення окремих регіонів країни, де панували номінальна (замаскована символічними атрибутами мови) та віртуальна (уявно ідеалізована за якістю буденного життя) різновиди ідентичності.

Виховання національної ідентичності є інтеграційним процесом, перебіг якого має відбуватися на засадах рівноправного діалогу з усіма етнічними групами, які мешкають на території України. У цьому контексті важливе значення належить початковій школі, де закладаються основи патріотизму, духовності, моралі і добра особистості.

Про необхідність активізації уваги до педагогічного імперативу наполегливо формувати національну ідентичність особистості наголошено в законах України “Про освіту”, “Про культуру”, у “Концепції українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах сучасних модернізаційних змін” та інших державних документах, де зафіксовані важливі положення щодо комплексного й ефективного використання відповідних педагогічних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років в Україні виконано низку наукових праць із психологічної (Г. Ставицький, О. Рибак, Д. Піонтковська та ін.) і педагогічної (Т. Грицив, М. Качур, Л. Співак та ін.) галузей знань. Доцільно зазначити, що чимало науковців оперують певними засобами національної ідентифікації особистості, наприклад, різними видами мистецтва, літератури, краєзнавства, етнології тощо. Безумовно, що у віковому контексті ці засоби використовуються вибірково.

Якщо брати до уваги вікову категорію дітей молодшого шкільного віку, то в наявних наукових джерелах розкрито сутність і педагогічний потенціал багатьох засобів для формування їхньої національної ідентичності, наприклад, краєзнавства (С. Долецька, М. Качур, М. Косило), народознавства (М. Генік), народної хореографії (Р. Бенещук), декоративного мистецтва (Н. Антонюк, А. Гризоголазова), української народної пісні та музично-театралізованої діяльності (Г. Коваль), поезії (Л. Ходанич), народної фізичної культури (О. Шевяков) тощо. Однак, незважаючи на таку значну кількість публікацій, досі бракує чіткої класифікації цих засобів.

Мета статті – розробити схематичну основу матеріальних та ідеальних форм вияву української національної ідентичності, на підставі чого обґрунтувати авторську класифікацію педагогічних засобів її формування у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. На теренах сучасності прогрес загальнолюдської культури залежить від утвердження національних цінностей, засно-

ваних на глибоких історичних коренях, культурних традиціях, рідної мови, символіки тощо. Як система соціальних інституцій освіта покликана розв’язати одне з найважливіших завдань розвитку особистості – формування національної ідентичності. Ще Г. Сковорода писав, що всяк мусить пізнати свій народ і в народі себе – це є компасом національного самосвідомлення і тільки з’єднання людей у душі здатне творити життєдайну атмосферу [10, 123–124]. Ураховуючи цю настанову видатного українського філософа і педагога, у “Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України” визначено нову освітню стратегію, у якій проголошено провідну виховну мету – формування національної ідентичності молодого покоління. Успіх її досягнення залежить від ефективного використання комплексу відповідних педагогічних засобів, що сповна відтворюють фактаж історичної правди і пам’яті, культурних традицій, ідеалів та гідності українців, національної самосвідомості і патріотизму.

Із психологічного кута поняття “національна ідентичність особистості” П. Мовчан визначає як почуття любові, поваги до своєї батьківщини, культури, традицій, мови й історичної пам’яті [6, 106]. У такому розумінні ця дефініція є універсальною щодо вікової періодизації.

Науковці Г. Білавич, О. Довгий, Г. Пасайлюк та Н. Примаченко зазначають: “Розвиток особистості завжди відбувається в соціокультурному просторі життя рідного народу, який має власну історію і культуру, свій менталітет та цінності, тому ці чинники потрібно враховувати в складному процесі виховання особистості, особливо в молодшому шкільному віці” [1, 24]. Психолого-педагогічні дослідження і практика засвідчують, що діти 6–10 років дійсно виявляють інтерес до своєї етнічної приналежності, виражають власне емоційне ставлення до рідного краю, родини, культури побуту, мови і фольклору, естетики народних мистецьких традицій і свят тощо, намагаються усвідомити свою індивідуальну значущість і соціальну роль в контексті здатності до взаємодії з іншими людьми на засадах усталених моральних норм і правил. Саме тому в “Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття)” провідними завданнями виховання учнів початкової школи визначено: формування національної свідомості, високої мовної культури і громадської відповідальності; виховання поваги до батьків, культури й історії свого народу, Конституції, законодавства України, державної символіки та ін. [8, 34].

Ці завдання вказують на значну кількість доцільних та ефективних педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів, що нагромадились у наявному виховному досвіді і передаються від покоління до покоління.

У контексті порушеної проблеми під педагогічними засобами розуміється матеріальні й ідеальні

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

об'єкти, що формально, семантично чи процесуально спрямовані на формування національної ідентичності дітей молодшого шкільного віку. У їх різновидах відображаються надбання матеріальної та духовної культури України, якими педагоги послуговуються у формі підручників та посібників, аудіо- та відеоматеріалів, мультимедійних презентацій, матеріалів інтернет-ресурсів, автентичних текстів, музичних відеокліпів та аудіозаписів, репродукцій творів мистецтва, біографій визначних українців тощо.

Традиційно педагогічні засоби поділяються на матеріальні (тексти, моделі, наочність, технічне обладнання) й ідеальні (мовленнєві і візуальні знаки та цифрові коди). У сучасній типології ці засоби диференційовано на такі різновиди: друквані й електронно-освітні ресурси; аудіовізуальні, площинно-наочні та демонстраційні прилади; інструменти, обладнання і техніка. Однак вони є уніфікованими щодо мети педагогічного процесу в різних ланках системи національної освіти.

Безумовно, що в окреслених засобах відповідно до конкретики поставленої освітньої мети відображаються вияви української національної ідентичності в різноманітних формах:

– середовищних – урочища, заповідники, парки, сквери, меморіали, спортивні й ігрові майданчики;
– художніх – архітектура й зодчество, професійні і народні образотворче й декоративне, музичне і пісенне, хореографічне і театральне, словесне і літературне мистецтва;

– символічних – грошові знаки, геральдика, дизайн реклами і поліграфічної продукції;

– побутових – посуд, меблі, текстиль, екстер'єр та інтер'єр житла, страви і напої;

– розважальних – родинні, релігійні й ремісничі свята, народні гуляння, дитячі й дорослі побутові, спортивні та мистецькі ігри і забави, етно- й шоу-фестивали;

– екранних – мультфільми, кінострічки, тематичні телепередачі;

– радіомовних – репортажі, виступи, бесіди, інтерв'ю, коментарі, огляди, нариси, есе;

– історіографічних – археологічні знахідки, міфи, білини, епоси, казки, вірші, оповідання;

– цифрових – вебсайти, мобільні додатки, освітні платформи).

Усе це становить схематичну основу для класифікації педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів (рис. 1).

Рис. 1. Схематична основа для класифікації педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів

Найчастіше педагогічними засобами послуговуються у контексті можливості застосування того чи того об'єкта як інструмента виховної, навчальної, корекційної та інших видів педагогічної діяльності. Тому автори більшості наукових праць, зокрема з проблеми національної ідентичності, обмежуються вибірконими засобами її формування, що відпо-

відають віковим особливостям учнів. Звісно, що при цьому дослідники репрезентують обрані педагогічні засоби як чинники певних змін у розвитку особистості та використовують їх у процесі створення певних психолого-педагогічних умов. Однак порядок їх використання неодмінно має цілісний характер, тобто вони поєднуються так, щоб максимально реа-

**КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

лізувати можливості конкретного засобу і водночас кожен із них сприяв реалізації інших засобів, а їхнє призначення загалом відповідало поставленим освітнім цілям. Тобто йдеться про функціональність педагогічних засобів щодо забезпечення позитивних змін у формованій якості особистості як такої сукупності, що певним чином систематизується, має ознаки чіткої класифікації.

Загалом термін “класифікація” означає окремий випадок застосування логічної операції поділу обсягу поняття. Підставою для такої диференціації обирають ознаки, що є найважливішими для цілісної характеристики того чи того об’єкта. Важливо зазначити, що у наявних наукових джерелах бракує навіть переліку ознак, що вказують на певне угру-

пування педагогічних засобів формування національної ідентичності особистості. Щоправда, у публікації Л. Співака міститься спроба емпіричним шляхом визначити ієрархією цих ознак за рангами: 1) мова своєї нації; 2) національні звичаї і традиції; 3) історія нації; 4) національна територія; 5) національна культура, література та мистецтво; 6) національний характер; 7) релігія [11, 69]. Однак ці ранги не конкретизують численних ознак, а лише вказують на певну їх сукупність, що має, наприклад, образну, історичну, культурну, фольклорну, ігрову чи рухову семантику. З урахуванням цього, пропонуємо авторську класифікацію педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів (табл. 1).

Таблиця 1

**Класифікація педагогічних засобів
формування національної ідентичності молодших школярів**

<i>Назва групи засобів</i>	<i>Істотна ознака</i>	<i>Семантичні способи вияву</i>	<i>Провідна освітня функція</i>
Семіотична	Знаковість	Візуальні, звукові, словесні, кінетичні	Аксіологічна
Історіографічна	Інформативність	Друковані, мультимедійні, музейні, виставкові	Пізнавальна
Літературна	Жанровість	Книжкові, аудіовальні, цифрові	Морально-етична
Мистецька	Художня образність	Музичні, пісенні, театральні хореографічні, образотворчі,	Естетична
Фольклорна	Обрядовість	Етнічні, родинні, релігійні	Індігенізаційна
Ігрова	Імітаційність	Симуляційні, розважальні, освітні	Розвивальна
Фізкультурно-спортивна	Фізична активність	Народні, побутові, хортингові	Оздоровча

Як видно з табл. 1, кожна групу педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів утворено за допомогою виокремлення найістотнішої ознаки, конкретизації певних способів її вияву та визначення провідної освітньої функції.

Так, *група семіотичних засобів* має знакову природу й охоплює такі форми символічного вираження національно-ідентифікаційного змісту духовно-практичного досвіду суспільства:

– візуальні (космогонічні – небо, земля, вода, сонце, місяць, зірки, вогонь, вітер; флоральні – рослини, дерева, кущі, квіти і плоди; зооморфні – люди, тварини, птахи, плазуни, комахи, риби; предметні – ікони, амулети, обереги, одяг, посуд, страви, прапори, хоругви, прикраси і пам’ятники культури; зображувальні – геральдика, нумізматика, емблеми, логотипи і значки, штандарти, плакати, колористика й орнаментика та шрифтова графіка);

– звукові (гімни держави, закладу освіти, громадської організації тощо; народні пісні, наприклад, коліскові, весільні; різноманітні звукові сигнали, приміром трембіти, барабана, дзвона);

– словесні – національно увиразнені лозунги, девізи, клятви, почесні назви і звання, що є виголошені і неодмінно почуті чи написані й обов’язково прочитані;

– кінетичні – людські дії щодо транслювання ідейно-ціннісної інформації у формі жестів головою, руками і тілом (привітання, прощання, поклоніння тощо), ритуалів та церемоній (релігійно-обрядових, побутових, освітніх, військових, спортивних).

Провідна педагогічна функція семіотичних засобів – аксіологічна. Адже завдяки чітко вираженій національній образності та глибокому ціннісно-смысловому навантаженню вони потужно впливають на свідомість особистості, їх використання в освітньому процесі початкової школи надає педагогічним заходам урочистості, емоційності і романтики та сприяє ідейному й організаційному згуртуванню дитячого колективу на основі виникнення почуття приналежності до українського народу.

Група історіографічних засобів має таку істотну ознаку, як інформативність. Нею охоплено комплекс друкованої (книги, журнали, газети, архівні документи) та мультимедійної продукції (документальні

кінострічки, відеозаписи), музейних та виставкових експонатів (краєзнавчі, етнографічні, археологічні). Використання цих засобів у початковій школі зорієнтоване на пізнання історико-культурного коріння українців на рівні чуттєвого досвіду причетності до минулого, усвідомлення неповторності Вітчизни, її долі, нероздільності з нею, гордості за діяння предків і сучасників.

Група літературних засобів має чітко виражену дитячу жанровість у контексті вікових особливостей сприйняття національно-ідентифікаційного змісту казок, оповідань, віршів та фентезі-творів у формі книжкових видань (часто ілюстрованих), аудіо-записів або цифрового тексту на різних носіях (дисплеях, телевізорах, смартфонах) із мультимедійним візуальним супроводом. Провідна педагогічна функція цих засобів – морально-етична. Адже в дитячій літературі зокрема поширене висвітлюється тема протистояння добра і зла, актуалізуються національні ідеї й особливо поглиблюється проблематика про норми поведінки людей, що відображаються в суспільно-історичних та соціально-побутових реаліях. “Виховувати кращі моральні якості дитини, сприяти формуванню цілісної, всебічно розвиненої особистості – мета дитячої книжки” [4, 10].

Група мистецьких засобів акумулює у собі своєрідну художньо-образну систему, що функціонує на засадах наступності традицій і новацій та забезпечує культурно-історичний зв'язок поколінь через народні пісні і музикування, танці, театральні вистави, живопис і графіку, художні ремесла (гончарство, лозоплетіння, різьблення, ткацтво, вишивка, ковальство, витинанка, декоративні розписи тощо). У концентрованій формі вони презентують духовний досвід та естетичні ідеали народу. У такому симбіозі утворюється національний мистецький образ, що “конструює не лише індивідуальні риси, а й етнічну (національну) ідентичність зображувальних персонажів, краєвидів чи історичної минувшини, подаючи певні їхні ознаки як “типові” для відповідної країни, “характерні” для цілого народу” [3, 247].

Отже, залучаючись до мистецької спадщини свого народу через музику, пісню, хореографію, малярство, театр, дитина здатна засвоїти здавалось би незбагненну для неї естетичну інформацію, що міститься у колористиці й орнаментиці, ритмо-синтаксичних та мелодико-інтонаційних зворотах, рухах і жестах, етнічній стилістиці образної мови тощо. Такі когніції у художньо сконцентрованій формі розкривають сутність духовного досвіду народу та кодуються в мозку людини, постійно відтворюючись упродовж життя та залишаючи свій відбиток на її національній ідентичності.

Група фольклорних засобів сконцентрована на такій істотній ознаці, як обрядовість. До неї входять народні й родинні свята і гуляння, релігійні дійства й обряди, що в часі і просторі транслюють своєрідну

мову рухів та жестів, звуків і дій та є згустком соціального досвіду комплексного використання національної скарбниці музики, пісенності, танцювального й декоративного мистецтва, етнічного гумору, переказів, епосів тощо. У контексті формування національної ідентифікації особистості молодшого школяра педагогічна цінність цих засобів полягає в індигенізації як процесу звернення до коріння, глибокого усвідомлення того найважливішого в етнічній культурі, що необхідно зберегти і примножити.

Група ігрових засобів має таку найістотнішу ознаку, як імітаційність. Серед значної кількості різних видів гри та відповідних атрибутів розрізняють симуляційні (діти відтворюють ситуації реального життя та порівнюють свої дії з діями інших людей), розважальні (сприяють відпочинку, емоційному задоволенню, естетичній насолоді) й освітні (дидактичні, психотехнічні, мистецькі та ін.) ігрові форми. Усі вони педагогічно спрямовані на гармонійний розвиток особистості.

Як предметна форма гри, національна іграшка є історичною формою своєрідного родового етнічного коду. Вона неодмінно вказує орієнтири життєвого шляху, відображає естетичні цінності та стан давньої і сучасної культури народу. У художніх образах народної іграшки майстри презентують свої уявлення про світ, природу і людей.

Цифрові ігри забезпечуються електронними пристроями (комп'ютери, гаджети, мобільні телефони тощо) за допомогою мультимедійних технологій, що зумовлюють віртуальну взаємодію гравців. За своїми жанрами диджитал-ігри поділяються на рухові (бойовики, аркади, симулятори), планувальні (стратегії і тактики на кшталт військових дій) та сюжетні (квести, рольові) [2, 33–35]. Такі ігри мають аксіологічну основу, оскільки, на переконання Г. Чайки, стали не лише розвагою, але і носієм культури та фіксатором сучасної моралі й етики, ілюзії, надії та уявлення про минуле і майбутнє людей [12, 431]. З огляду на це використання цифрової форми гри в освітньому процесі прямо чи опосередковано може бути націлене на формування національної ідентичності учнів. Адже, будучи засобом проведення дозвілля, навчальних занять та виховних заходів, вона є новітнім продуктом сучасної цивілізації, у якому в художній формі відображаються “глибинно-архетипові структури і проблеми людського буття, вкорінені в найдавніших міфах, ритуалах, традиціях та соціальних інститутах” [5, 40].

Фізична активність – найістотніша ознака *групи фізкультурно-спортивних засобів*, що складається з народних, побутових та хортингових форм педагогічного супроводу оздоровчої діяльності.

Так, народні рухливі ігри і забави, що історично виникли на ґрунті генетичної спадковості українського етносу, мають яскраво виражений синкретизм епосу, музики, співу та фізичного руху. У них

сповна відображаються особливості сімейного побуту, релігійного світогляду, господарської діяльності та військової справи. В освітньому контексті їх використання має розважальне, пізнавальне, ціннісно-орієнтоване, народознавче й оздоровче значення. Як слушно наголошують Л. Скалич та Н. Калита, “у змісті фольклорних ігор відбито національну психологію народу, яка пронизана гуманними і працелюбними ідеями, плекає почуття краси та виховує національну свідомість” [9, 466].

Важливим засобом формування національної ідентичності молодших школярів є такий національний вид спорту, як хортинг – універсальна система змішаного єдиноборства, в основі якої лежать оздоровчі, бойові, культурні та військово-патріотичні традиції козаків Запорозької Січі. Основна мета хортингу, як зазначає О. Семигал, – “популяризація та підвищення ролі фізичної культури і спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, відволікання від шкідливих звичок, виховання особистості в дусі добропорядності, патріотизму та любові до Батьківщини” [7, 100]. Такі цільові орієнтири конкретизуються у “Декларації національного виду спорту України хортинг” та “Концепції національної філософії виховання дітей та молоді в Україні на засадах хортингу”, де головний акцент ставиться на його національно-ідентифікаційному потенціалі в категоріях турботи, любові і вірності, миру, свободи і незалежності, добра, духовності і моральності, здоров’я, сили, волі і честі.

Висновки. Зважаючи на те, що молодші школярі за своїми віковими особливостями підлягають виховному впливу щодо ефективного формування їхньої національної ідентичності, вчитель початкової школи має адекватно обирати і професійно використовувати відповідні педагогічні засоби, сукупність яких має бути певним чином упорядкована.

Серед величезної кількості ознак, що вказують на певні національно-ідентифікаційні вияви, необхідно обирати істотно важливі для їх класифікації, наприклад, знаковість, інформативність, жанровість, образність, обрядовість, імітаційність, фізичну активність. Це дає змогу виокремити й охарактеризувати семіотичну, історіографічну, літературну, мистецьку, фольклорну, ігрову і фізкультурно-спортивну групи педагогічних засобів формування національної ідентичності учнів початкових класів, що у своїй сукупності виконують аксіологічну, пізнавальну, морально-етичну, естетичну, індігенізаційну, розвивальну й оздоровчу освітні функції.

У фокусі подальших досліджень вбачається обґрунтування допоміжного освітньо-інструментального арсеналу до розробленої класифікації педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів та його технологічно-методична

проекція на функціональну площину професійної діяльності вчителя початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білавич Г., Довгий О., Пасайлюк Г., Примаченко Н. Шкільне краєзнавство як чинник формування національно-свідомої особистості учня початкової школи. *Молодь і ринок*. 2022. № 6. С. 23–29.
2. Варбанець Т.В. Онімний складник електронного дискурсу комп’ютерних ігор : дис. ... канд. філолог. наук, спец. : 035 – Філологія. Одеса, 2020. 210 с.
3. Ільницький М.М., Будний В.В. Порівняльне літературознавство : навч. посіб. : у 2 ч. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. Ч. I. 280 с.; Ч. II. 144 с.
4. Качак Т.Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти : збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ, 2013. 132 с.
5. Кислюк К.В. Перспективи комп’ютерних ігор у медіа-культурі XXI ст. *Культура України*. 2014. Вип. 47. С. 40–48.
6. Мовчан П. Зміст поняття “національна ідентичність”: теоретико-методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 17. С. 103–107.
7. Семигал О. Історичні передумови виникнення хортингу – національного виду спорту України. *Теорія і методика хортингу*. 2015. Вип. 3. С. 97–104.
8. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізації них суспільних змін : навч.-метод. посіб. / авт. кол.: Бех І.Д., Журба К.О., Киричок В.А. та ін. Київ : Педагогічна думка, 2011. 240 с.
9. Скалич Л., Калита Н. Фольклорні ігри як засіб виховання національної самосвідомості молодших школярів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наук. пр. Дрогобич : Посвіт, 2012. С. 465–469.
10. Сковорода Г.С. Фабула. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. Харків : Майдан, 2011. С. 123–124.
11. Співак Л.М. Ієрархія ознак національної ідентифікації у студентської молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 1. С. 165–169.
12. Чайка Г.В. Новий культурологічний чинник: комп’ютерні ігри. 2007. URL: <https://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/15838791a0c152e955c32257625aec16.pdf> (дата звернення: 08.09.2023).

REFERENCE

1. Bilavych, H., Dovhyi, O., Pasailiuk, H. & Prymachenko, N. (2022). Shkilne kraieznavstvo yak chynnyk formuvannya natsionalno-svidomoi osobystosti uchnia pochatkovoї shkoly [School Local History as a Factor to Form a Nationally Conscious Personality of a Primary School Pupil]. *Youth and market*. No. 6. pp. 23–29. [in Ukrainian].
2. Varbanets, T.V. (2020). Onimnyi skladnyk elektronnoho dyskursu kompiuternykh ihor [Onymic Component of an Electronic Discourse of Computer Games]. *Candidate's thesis*. Odessa, 210 p. [in Ukrainian].
3. Ilnytskyi, M.M. & Budnyi, V.V. (2007). Porivnialne literaturoznavstvo: navch. posib.: u 2 ch. [Comparative Literature Studies]: educ. accessory: In 2 parts. Lviv, part. I. 280 p.; part. II. 144 p. [in Ukrainian].

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА

4. Kachak, T.B. (2013). Literatura dlia ditei i dytiache chytannia u konteksti suchasnoi literaturnoi osvity: zbirnyk naukovo-metodychnykh statei [Literature for Children and Children Reading within the Modern Literary Education]. *Collection of scientific and methodological articles*. Ivano-Frankivsk, 132 p. [in Ukrainian].

5. Kysliuk, K.V. (2014). Perspektyvy kompiuternykh ihor u media-kulturi XXI st. Kultura Ukrainy [The Prospects for Computer Games in Media Culture of the 21st Century]. *Culture of Ukraine*. Vol. 47. pp. 40–48. [in Ukrainian].

6. Movchan, P. (2015). Zmist poniattia "natsionalna identychnist": teoretyko-metodolohichniy aspekt [Content of the Concept 'National Identity': Theoretical and Methodological Aspect]. *Investments: Practice and Experience*. No. 17. pp. 103–107. [in Ukrainian].

7. Semyhal, O. (2015). Istorychni peredumovy vynyknennia khortynhu – natsionalnoho vydu sportu Ukrainy [Historical Background for Horting Development – a National Sport in Ukraine]. *Theory and Methodology of Horting*. Vol. 3. pp. 97–104. [in Ukrainian].

8. Systema patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v umovakh modernizatsii nykh suspilnykh zmin: navch.-metod. posibn (2011). [The Patriotic Education System of Chil-

dren and Pupil Youth at Modernizing Social Changes]: educ. method. accessory / authors: I.D. Beh, K.O. Zhurba, V.A. Kyrychok, etc. Kyiv, 240 p. [in Ukrainian].

9. Skalyc, L. & Kalyta, N. (2012). Folklori ihry yak zasib vykhovannia natsionalnoi samosvidomosti molodshykh shkoliariv [Folklore Games as an Instrument for Developing National Self-Consciousness of Younger Pupils]. *Native Word in an Ethnic and Cultural Dimension: collection of scient. works*. Drohobych, pp. 465–469. [in Ukrainian].

10. Skovoroda, H.S. (2011). Fabula. Povna akademichna zbirka tvoriv [Storyline. A complete academic collection of works]. (Ed.). L. Ushkalova. Kharkiv, pp. 123–124. [in Ukrainian].

11. Spivak, L.M. (2018). Hierarkhiia oznak natsionalnoi identyfikatsii u studentskoi molodi [The Hierarchy of National Identification Features of Student Youth]. *Problems of Modern Psychology*. No. 1. pp. 165–169. [in Ukrainian].

12. Chaika, H.V. Novyi kulturolohichniy chynnyk: kompiuterni ihry (2007). [New Culture-making Factor: Computer Games]. Available at: <https://ap.uu.edu.ua/upload/publication/pdf/15838791a0c152c955c32257625aec16.pdf> (Accessed 08 Sept. 2023). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.09.2023

УДК 378.011.3 - 051:378.015.31:62]:159.98
DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.293322>

Олександр Лузгінов, аспірант кафедри
технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА

У статті проаналізовані основні теоретичні підходи до вивчення творчих здібностей, загальні теоретичні концепції творчості, розуміння сутності та трактування феномену "творчі здібності" відомими психологами і педагогами. Методологія дослідження ґрунтувалася на теоретичній концепції Д. Гілфорда та Е.П. Торренса, які креативність вважають універсальною складовою будь-якого виду творчої діяльності. Теоретична концепція творчості цих видатних психологів є однією з найбільш розроблених і популярних у світі. Тест креативності, запропонований Е.П. Торренсом, доповнив попередні розробки тесту Д. Гілфорда. Використання цієї методики психологами і педагогами в дослідженнях творчих здібностей розпочалося у 50-х рр. ХХ ст. і триває до сьогодні. Показники тестової валідності для образної батареї тесту креативності Торренса коливаються у межах 0,7–0,85. Високі показники критеріальної і прогностичної валідності відзначаються у 70 лонгітюдних дослідженнях креативності різними авторами, що дає підстави вважати отримані результати статистично значущими.

Ключові слова: творчість; творчі здібності; дослідження творчих здібностей; креативність; невербальна креативність; методика і тест Торренса.

Табл. 1. Рис. 3. Літ. 17.

Oleksandr Luzginov, Postgraduate Student of the
Technological and Professional Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

RESEARCH OF CREATIVE SKILLS OF THE FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS ACCORDING TO THE TORRANCE METHOD

The article analyzes the main theoretical approaches to the study of creative abilities, general theoretical concepts of creativity, understanding the essence and interpretation of the phenomenon of creative abilities by well-known psychologists and educators. The research methodology was based on the theoretical concept of D. Gilford and E.P. Torrens, who consider creativity a universal component of any type of creative activity. The theoretical concept of creativity of these outstanding psychologists is one of the most developed and popular in the world. Creativity test proposed by E.P. Torrens, supplemented the previous developments